

Dajte mu dajte,
Ne štentajte,
Od nas Vam fala,
A od Boga plaća.

Ima ovdje i nešto glume. Kod r. 10. i 11. pružaju pjevači pred sebe granje, kod r. 14. i 15. Zeleni Juraj poskakuje, kod 16. i 17. se ceri (ocira, lice krevelji), a kod r. 20. i 21. trese sobom; sve to na radost slušača, napose brojne dječurlije, koja prati Zele-noga Jurja. To je očito proširena žakanjska pjesma (v. tekst »Nar. Star.« str. 67.).

Karlovački pjevači i pjevačice dolazili su u grad iz više okolišnih sela. Na Baniju su

dolazili ponajviše iz Drežnika, Hrnetića, Re-čice i Mahićna.

Ne sjećam se niti sam poslije čuo, da su nosioci tih lijepih narodnih običaja ikada dali povoda, što im je gradsko poglavarstvo zabranilo — ne znam kada, ali je tomu davno — da pjevaju u gradu. Ne znam ni to, je li se taj »obred« sačuvao bar na selu.

Kad mi je prije tridesetak godina pok. majčica (umrla je u 83. godini života) saopćila navedene podatke, brižno (ali ne do-šta) sam ih pribilježio kao obiteljsku uspo-menu.

Ferdo Heffler.

HRVATSKI HODOČASNICI U MOSKVI GODINE 1867.

U Hrvatskoj je poziv za učestvovanje na moskovskoj etnografskoj izložbi shvaćen u početku s čisto naučne strane. Poziv je bio upravljen Društvu za jugoslavensku povijest i starine i ovo je društvo izabralo odbor za etnografsku moskovsku izložbu. Odboru je predsjedavao Rački, a tajnik mu je bio prof. Petar Matković. Ovaj je odbor riješio da zajedno sa sakupljanjem predmeta za moskovsku izložbu udari i osnove za etnografsko odjeljenje Hrvatskog narodnog muzeja. Od namjesničkog je vijeća zatražena svota od 300 for. za osnivanje tog etnografskog odjelenja. Budući da je društvu bilo poznato, da se srpska i dalmatinska Matica staraju za predmete, koji će se slati u Moskvu, pozvalo je društvo obje Matice da po jedan primjerak nabave i za buduće etnografsko odjeljenje hrvatskog narodnog muzeja. Odbor je štampao i poziv na prijatelje »slavjanskoga narodoslov-lja« u trojednoj kraljevini, u kojem ističe, da je Rusija najzgodnija za etnografsku izložbu, jer ima najviše naroda različitih po krvi, jeziku i obrazovanosti.¹

Hrvatska dvorska kancelarija shvatila je molbu za potporu od 300 forinti tako, kao da je ta svota namijenjena za delegate društva na etnografskoj izložbi u Moskvi i riješila je molbu tako, da će doznačiti potporu, kad se riješi pitanje, ko će od člano-va društva ići u Moskvu. Odbor je na to vladi razložio, da društvo nije namjeravalo da šalje u Moskvu kojeg između svojih člano-va, nego da je ta svota potrebna za osni- vanje etnografskog odjelenja. Na to je dvorska kancelarija doznačila zamoljenih 300 forinti.²

Sve je to bilo u vrijeme, kad još u Rusiji nije započela akcija za pozivanje političkih

i kulturnih radnika, da lično dođu u Mo- skvu. Nije nam detaljnije poznato, koja su sve lica dobila pozive da dođu u Moskvu. Dr. Polit veli, da je od Hrvata i Srba iz Hrvatske i Slavonije dobilo više njih po- zive. Dr. Subotić spominje za sebe da je dobio poziv. Po svoj su prilici bili pozvani svi, koji su se lično angažovali za sakup- ljanje predmeta za etnografsku izložbu. Fakt je da od Hrvata iz Hrvatske nije oti- šlo nijedno istaknuto političko lice, a iz naučnog svijeta samo profesor Petar Mat- ković. Zna se da je Strossmayer obećao svoju pomoć izložbi, i da su on i Rački bili očekivani u Moskvi, ali političke su prilike bile takove, da ova dva najistaknutija Hr- vata nisu mogli ni pomišljati na odlazak u Moskvu. Strossmayer je otputovao u Paris. Dopisnik čeških Narodnih Novina iz Hrvat- ske ovako objašnjuje slabo učestvovanje Hrvata: Kad ne bi bilo sabora, vidjeli biste kako bi baš iz naših zemalja otišla proces- sija u Moskvu, čuo sam od mnogog posla- nika kako se tuži, da bi veoma rado išao u Moskvu, ali da se boji da položi (?) man- dat ili hoćete li da ne ide u sadašnjem od- lučnom momentu u sabor.³ Na hrvatskom se saboru baš u maju radilo o životnim pi- tanjima Hrvatske. U borbi koju je sabor zametnuo, bio je već 25. maja raspušten. Situacija je bila takova, da je svaki patriot morao da bude na svom mjestu.

Osim ovog razloga bilo je i drugih. Že- stoke navale njemačkog i magjarskog no- vinstva, prijetnje onima, koji bi se usudili poći u Rusiju, odvratile su mnogog da ne ide onamo. Zagrebačke su »Narodne Novi- ne« najprije javile, da će iz Hrvatske ići u Moskvu bivši veliki župan križevačke žu- panije, Ljudevit Vukotinović, septemvir Dr. Jovan Subotić, direktor gimnazije Adolf

¹ »Pozor«, Zagreb, 1866. br. 262.

² Ibid. br. 321.

³ »Narodni Noviny«, Praha, 1867. br. 11.

Veber i profesor realke Petar Matković. Osim ovih da se sprema mnogo bogatijih trgovaca, među njima gotovo 70 iz Srijema. Za Vukotinića ne znamo, zašto nije išao u Moskvu, ali o Veberu su sačuvana akta, koja detaljno osvijetljaju razloge, zašto nije otišao.

Kad je profesor Matković zatražio putni list za Rusiju, obratilo se hrvatsko namjesničko vijeće hrvatskoj dvorskoj kancelariji u Beč s izvještajem, da je Matković preko svoje direkcije zatražio dopust od šest nedelja, da može o svom trošku putovati na etnografsku izložbu u Moskvu. U izvještaju se govori o »velikoj znanstvenoj vriednosti« ove izložbe, a za Matkovića da je muž, koji se veoma ozbiljno, neumorno i k tome objektivno bavi svojom strukom. Ovo će putovanje poslužiti Matkoviću za pouku, za proširenje njegovog naučnog horizonta, a biće od koristi po samu zemlju, jer će Matković iza povratka moći uspješnije da radi na organizaciji etnografskog odjelenja Narodnoga Muzeja. Naučni interes same stvari upravo zahtijeva da se Matković podupre u toj namjeri.⁵

Usprkos ovoj toploj preporuci Hrvatska je Dvorska Kancelarija postupila oprezno. Obratila se c. i kr. ministarstvu policije s pitanjem, da li postoje kakove teškoće uopće u stvari učestvovanja austrijskih podanika na toj izložbi, a specijalno, da li ima kakova zapreka u konkretnom Matkovićevom slučaju »s tamošnjeg gledišta«.⁶

Policijsko ministarstvo odgovorilo je na to (7. marta 1867.), da se sporazumilo s ministarstvom inostranih poslova i da može javiti, da u stvari učestvovanja na izložbi u Moskvi nema uopće zapreka, a to manje u Matkovićevu slučaju, kog namjesničko vijeće tako toplo preporuča. Sada je tek dvorska kancelarija podijelila Matkoviću dopust.⁷

Matković nije bio nikako politički ekspanovan i zato je stvar tako lako prošla. On je uopće, kako se to vidi iz njegova izvještaja, što ga je poslije povratka iz Moskve štampao;⁸ kao i iz njegova veoma skromnog istupanja u Moskvi i Petrogradu, gdje se njegovo ime jedva i spominje, pošao u Moskvu iz čisto naučnog interesa. Drukčije je stvar tekla s Adolfom Veberom. I njega je namjesničko vijeće toplo preporučilo kao »trijeznog i revnog naučenjaka«, ali Veber je bio narodni zastupnik i on je stajao u opoziciji protiv planova, koji su tada već bili zasnovani u Beču s Hrvat-

skom. Zato mu nije dan dopust za putovanje u Moskvu.⁹

Od poznatijih lica pošao je u Moskvu Ljudevit Gaj sa sinom Svetislavom. U kakovim je prilikama tada živio ovaj naš narodni preporoditelj o tome sam iznio nova dokumenta na drugom mjestu.¹⁰ Gaj je bio obvezan da sa svojim »Narodnim Novinama« služi bečkoj vladi. Teško je reći, što je sklonulo Gaja da se u takovim prilikama, koje su bile poznate i u javnosti, pojavi među slavenskim predstavnicima u Moskvi i Petrogradu. »Pozor« je zabilježio glasove, koji su tada kolali po Zagrebu i koji su veoma značajni za mnijenje, što ga je javnost imala o Gaju: »Ne znamo, da li je istina, ali u Zagrebu se govori, da je dr. Gaj pošao sa Slovenima u Rusiju kao »vladin pazitelj« i zato ga ruska vlada nije dalje pustila sa Slovenima, jer hoće da se slovenska braća tamo raduju bez svakog suzdržanja.«¹¹ Nekoliko dana docnije donosi »Pozor« iz »Narodnih Novina« ovo: Mislimo da ćemo ugoditi prijateljima i poštovateljima dr. Ljudevita Gaja, ako im saopćimo ovaj telegram iz Varšave od 27. maja, da je Svetislav (sin) sasvim ozdravio. Priznaju i časte nas gostoljubivo. Odavle ćemo krenuti sutra, u srijedu ćemo stići u Petrograd, a u petak u Moskvu.¹² »Pozor« poslije toga stalno šuti o Gaju i njegovu bavljenju u Rusiji, a Gajev je sin Velimir otštampao ovaku izjavu: »Opake vijesti rasijane po razgovornom našem gradu o putovanju mog oca Dr. Ljudevita Gaja na etnografsku izložbu u Moskvu i o produženom bavljenju u Varšavi samo radi iznenadne bolesti putničkog druga, moga brata Svetislava, proglašujem neistinom ili čijom možda nečistom izmišljotinom zla jezika, te radosno javljam mnogim prijateljima i njihovim privrženicima, da je svuda osobitom gostoljubivošću po slavenskoj braći dočekan i da svejednako uživa potpuno ljubezno poštovanje na čitavom putovanju, kako se unaprijed i mogao s punim pravom nadati«.

Dr. Deželić veli da je Gaj putovao u Rusiju s nadom da će tamo dobiti pomoć, ali da je tamo doživio gorko razočaranje. Prema istom je autoru Pogodin u početku aprila prije otvorenja izložbe održao javno predavanje, u kojem se dotakao Gaja ovim riječima: Ilirski Gaj, koji je bio u nas u Moskvi i zanosno pozdravljen, ušao je u tajanstven sumrak. Iz tih se riječi razabire,

⁹ O tome postoje dva akta u Državnom arhivu u Zagrebu.

¹⁰ Ljudevit Gaj u sumračju svoga života (»Riječ«, Zagreb 1927., br. od 14., 15. i 16. juna).

¹¹ Br. 121. god. 1867.

¹² »Narodne Novine«, Zagreb, 1867. br. 123.

⁴ »Narodne Novine«, Zagreb, 1867.

⁵ Akt se nalazi u Državnom arhivu u Zagrebu.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Rad jugosl. Akademije I. Zagreb, 1867.

da su Gajeve prilike bile u Moskvi poznate. Kad je Gaj, valjda iza svog dolaska u Moskvu doznao za te Pogodine riječi, obratio se na nj otvorenim pismom od 10. juna 1867., koje glasi ovako: Radi vaše primjedbe o meni na predavanju čitanom po Vama o »Slovjanima« u etnografskom društvu 4. aprila 1867., izdaću isprave iz kojih će te vi, štovani moj družo, uvidjeti sav moj rad i ocijeniti, jesam li zavrijedio poslije 27-godišnjeg truda, žrtava i stradanja tu simpatiju, taj zanos, kako se sami izraziste, koju ste mi iskazali vi i vaši drugovi u Moskvi god. 1840. kao prvom (?) između zapadnih i južnih blagovjesnika sveslavjanskoga bratstva.¹³

Gaj se u Petrogradu i u Moskvi držao sasvim tiho. Po svoj prilici na nj gledali s nepovjerenjem nesamo njegovi zemljaci, nego i Rusi. Naši ljudi koji su bili u Moskvi i koji su docnije napisali o tom bavljenju u Moskvi svoje uspomene (kao Subotić, Polit i Miličević) ne spominju ni riječju Gaja. Gaj ne istupa ni u jednoj prilici oficijelno. Češki novinar Vavra spominje ga na večeri među ostalim uzvanicima kod Pogodina. Po tom bi se moglo zaključiti, da se Gaj nekako svojim »ispravama« rehabilitirao. U ruskom izvještaju o etnografskoj izložbi i slavenskom kongresu, u kojem se nalazi popis svih slavenskih gosti s kraćim ili opsežnijim biografskim podacima, stoji za Gaja: Od god. 1848. privatan čovjek, koji tiho živi, ali nije prekinuo izdavanje »Narodnih Novina« i »Danice Ilirske«(?). U biljašci stoji: O Gaju gledaj akta što ih je štampao za svoja bavljenja u Moskvi u Savremenom Ljetopisu br. 21.¹⁴

Od Hrvata otišao je još u Moskvu Abel Lukšić, poznati izdavač »Glasonoše« i »Sla-

¹³ Ovo je pismo s priloženim ispravama odštampano u 21. broju Savremenog Ljetopisa, do kojega nisa mmogao da dođem. Isp. Deželić: Dr. Ljudevit Gaj p. 38.

¹⁴ Vserosijskaja etnografičeskaja vystavka i slavjanskij sjezd v maje 1867. goda p. 139—141.

wische Blätter« (prestali 1866.), zatim pravnik Mirko Bedeković, za kog se u Rusiji najprije mislilo, da je Koloman Bedeković, poznati unionistički hrvatski političar i još druga neka lica bez značenja. Naročito je zaslužan bio za moskovsku etnografsku izložbu osječki fabrikant Feliks Lay. On je u Moskvi štampao i rasprave pod naslovom: Narodnyj byt v Slavoniji. Kad su se slovenski gosti spremali već na povratak kući stigao je u Rusiju i hrvatski publicista i novinar Josip Miškatović.

Iz Dalmacije je otišao od Hrvata u Moskvu poznati narodni borac pop Ivan Danilo. Dalmatinski su autonomaši žestoko napadali dalmatinske hadžije u Moskvu i denuncirali ih zbog šurovanja s Rusijom. »Il Dalmata« se čudio, kako su opće dalmatinske vlasti mogle dopustiti Danilu (a i Medi Puciću) da idu na moskovsku izložbu i istaknuo da su provincijalne vlade u Češkoj, Galiciji i Hrvatskoj uskratile dozvolu za putovanje onima koji su to zatražili. »Il Nazionale« odgovorio je na to, da su češka i galicijska vlada uskratile dozvolu samo činovnicima, ma da nisu imale na to pravo. Hrvatska je vlada uskratila dopust Politu iz službenih razloga. U ostalom Danilo i Pucić nisu činovnici i vlada nije imala nikakvo pravo da im ne da putni list.¹⁵

Osim popa Danila nijedan Hrvat u Rusiji nije javno istupio kod tolikih manifestacija i sastanaka, koji su održani.*

Dr. Milan Prelog.

¹⁵ Il Nazionale 1867. br. 29. Sr. i Narodni List od 3. jula 1867.

* Ovaj članak izvadak je iz autorova češki publikovanog djela: »Pouť Slovanů do Moskvy roku 1867.« (Praha, 1931.) p. 40—47. i to ograničeno na Hrvate. Ovaj članak je preminulo pisac, nekolicina dana (24. XII.) preminuli pisac, vrijedan suradnik našeg časopisa, ustupio »Narodnoj Starini« još prije štampe češke edicije. — Op. ur. N. S.

NEKROLOZI 1931.

* 18. II. 1931. naglo je preminuo u Zagrebu dr. Milan Šufflay, iz plemićke obitelji de Otrussevecz, koji se rodio 8. XI. 1879. u Lepoglavi. Gimnaziju je učio u Zagrebu, filozofiju pak u Zagrebu, Beču i Budimpešti te se posvetio historiji. Iznaj prije je bio asistent u Kr. Mađarskom Narodnom Muzeju, i tu se specijalizovao u pomoćnim historijskim naukama za koje je

imenovan 1908. kao vanredni profesor u zagrebačkom sveučilištu. No kako je bio izraziti ugarsko-hrvatski unionista daštvo je bilo mišljenja, da mu se ne smije omogućiti aktivna služba u sveučilištu te je do prevrata 1918. bio na raspoloženju kod kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, postavši 1912. redovan profesor. 1918. ga je Narodno Vijeće na vlastitu